

TAFAKKUR ZIYOSI

Tafakkur ziyosi 4/2023
ilmiy uslubiy jurnal

BOSH MUHARRIR

Shavkat Safarovich Sharipov –
pedagogika f.d., professor

MAS'UL KOTIB

Farrux Aqchayev – tarix
f.f.d., dotsent

TARJIMONLAR:

Zubayda Jumayeva-filologiya

f.b.f.d. (PhD), dotsent
(rus tili bo'yicha)

Eldar Hasanov-filologiya f.b.f.d. (PhD)

Anora Jabborova -filologiya f.b.f.d.

(PhD), dotsent (ingliz tili bo'yicha)

Dildora Baxriddinova - katta o'qituvchi
(ingliz tili bo'yicha)

TEXNIK MUHARRIR:

Feruza Jumayeva – filologiya
f.b.f.d., dotsent

NAVBATCHI MUHARRIR:

Murodulla Jo'rayev– filologiya

f.f.d., (PhD), dotsent

SAHIFALOVCHILAR

Zulayxo Shakarova

**Jurnal andozasi Raqamli ta'lim
texnologiyalari markazida**

Zarina Abdusattorova
tomonidan tayyorlandi

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Anatoliy Sagdullayev, tarix f.d., akademik

Komiljon Tojiboyev, biologiya f.d., akademik

Andrey Zuyev, Novosibir DU Gumanitar instituti professori, tarix f.d.
(Rossiya)

Stiven Korbet, Portsmud universiteti, Tillar va amaliy tilshunoslik
yo'nalishi professori (Buyuk Britaniya)

Seyko Wazake, Chibu universiteti doktori (Yaponiya)

Donina Lyudmila, Sank-Peterburg DU dotsenti, filologiya f.n.
(Rossiya)

Jakelin Duglas, Norwich tillar o'qitish instituti professori (Buyuk
Britaniya)

Himmet Karadal, Izzet Baysal universiteti professori (Turkiya)

Tuba Yilmaz, Nejmiddin Erbakan universiteti professori (Turkiya)

G'ayrat Qodirov, biologiya f.n., dotsent

Botir To'xtamishev, texnika f.n., dotsent

Sarvar Nazarqosimov, sotsiologiya f.b.f.d., dotsent

Qozoqboy Yo'ldoshev, pedagogika f.d., professor

Usmonjon Qosimov, filologiya f.d.

Abdug'afur Mamatov, filologiya f.d., professor

Umrzoq Jumanazarov, filologiya f.d., professor

Faniya Axmedshina, tarix f.d., professor

Baxti Ochilova, falsafa f.d., professor

Hamid Meliyev, pedagogika f.n., professor

Xudoybergan Mavlonov, biologiya f.d., dotsent

Qo'chqor Hakimov, geografiya f.n., professor v.b.

Mo'min Hoshimxonov, falsafa va filologiya f.d.

Furqat Axmedov, pedagogika f.n., professor

Akbar Saitkasimov, falsafa f.d., professor

Zuhra Yaxshiyeva, kimyo f.d., professor

Abdunazar Nurmonov, pedagogika f.d., professor

Rustam Abdurasulov, psixologiya f.d., dotsent

Marat Sultonov, kimyo f.d., professor

Raximboy Yarmatov, pedagogika f.d., dotsent

Ilyos Islamov, tarix f.d., dotsent

Muxtorqul Pardayev, tarix f.n., dotsent

Rabbim Yusupov, texnika f.n., dotsent

Oleg Kim, filologiya f.n., dotsent

Abduvali Shamshiyev, iqtisod f.n., dotsent

Yulduz Karimova, filologiya f.n., dotsent

Kamoliddin Zoyirov, pedagogika f.n., dotsent

Sherali Abduraimov, pedagogika f.b.f.d., dotsent

Feruza Jumayeva, filologiya f.b.f.d., dotsent

Bobomurod Toshboyev, falsafa f.b.f.d., dotsent

Muassis - Jizzax davlat

pedagogika universiteti

Jurnal yilda 4 marta

(har chorakda) chop etiladi.

Matnlarda foydalanilgan iqtibos
va ma'lumotlar aniqligi uchun
mualliflar mas'uldirlar.

Jurnaldan ko'chirib olinganda,
manba qayd etilishi shart.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasining filologiya, falsafa va pedagogika fanlari bo'yicha ekspert kengashi (2018-yil 29-dekabrda 260/6-son bayonnomasi) tavsiyasi bilan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal Jizzax viloyati Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasidan 2020-yil 25-aprelda 06-042 raqam bilan qayta ro'yxatga olingan. Jurnalning xalqaro ISSN raqami: 2181- 6131

MANZIL: 130100, Jizzax shahri,
Sh. Rashidov ko'chasi, 4-uy, bosh bino
TELEFON: (99872) 226 02 93,
(99897) 644 84 44
FAKS: (99872) 226 46 56

JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
MATBAA BO'LIMI

Jizzax shahri, Sharof Rashidov ko'chasi, 4-uy
2023-yil 25-dekabr kuni bosmaxonaga topshirildi.

Qog'oz bichimi A4 Buyurtma: _____

Nashr adadi: 100

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA INNOVATSION TA'LIM

R.B.Yarmatov., A.Z.Suvonqulov Bo'lajak tarix o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga tizimli yondashuv.....	3
M.Maxmudova., S.Jo'rayeva Tabiiy fanlarni o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos jihatlari	5
G'.O'.Qodirov Bo'lajak o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	8
A.A.Tkacheva Ijtimoiy-madaniy kompetentlikning kommunikativ kompetentlik qismi sifatida o'rganilishi	10
M.A.Kuchkarov Turlicha mantiqiy yondashuvlar asosida ta'lim oluvchilarning refleksiv qobiliyatlarini rivojlantirish	18
A.Sh.Xolmurodov Nodavlat ta'lim tashkilotlarida pedagog kadrlar malakasini oshirish mexanizmlarini takomillashtirish (marketing texnologiyalari asosida).....	21
X.N.Muzaffarova Maktabgacha logopediya fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarni tadqiq qilish	24
Sh.Sh.Aripova The role of independent work of students in economic professional education	29
S.I.Kenjayeveva O'quvchilarda matematik tafakkur qilish kompetensiyasini shakllantirish – ilmiy pedagogik muammo sifatida.....	33
X.A.Olimov O'quvchilarning kognitiv faoliyatining psixologik va pedagogik jihatlari	39

AMALIY FANLAR

M-A.X.Ikromov Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi talabalariga muhandislik kompyuter grafikasini o'qitishning mazmunini tushuntirish.....	42
M.X.Ikramova Raqamlashtirilgan ta'lim muhitida bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasiga qo'yiladigan malaka talablari va uni rivojlantirish	46
N.Khonturaev Investigation and examination of macronutrient energy consumption and energy expenditure amongst highly skilled freestyle wrestlers.....	50
E.I.Qudratova Musiqi ta'limida mavzuli konsertlarning ahamiyati	56
F.M.Yusufxodjayeva O'zbekistonda kasanachilikni rivojlantirish hamda texnologiya darslarida gazlamalarga ishlov berishning bozor munosabatlari	59

IJTIMOY FANLAR

B.M.Ochilova Ta'lim sifatini oshirish strategik vazifa.....	62
R.R.Nurqulova Jo'ybor shayxlar tarixidan.....	72
B.Toshboyev Imon, e'tiqod va ibrat tushunchalarning milliy xarakter shakllanishi va takomilidagi o'rni.....	77
D.U.Jumanazarova Ma'naviy-axloqiy tarbiyaga oid tushunchalar tahlili	81
A.A.Zakirov История происхождения полисониима Дизак (Джизак)	84
A.A.Abduraxmonov G'arb mamlakatlarida fuqarolik jamiyati shakllanishining milliy va umuminsoniy jihatlari.....	87
M.A.Sherboboyev Karl Poppning ilmiy bilish mantiqi va yangi O'zbekistonda ijtimoiy bilishning o'ziga xosligi	91
A.A.Mirzayev Ibn al-Arabiy tasavvufiy qarashlarining falsafiy-antropologik asosi va uning o'ziga xos xususiyatlari.....	96
P.A.Xoligova Ma'naviy meros – ma'naviy taraqqiyot mahsulati	102
R.S.Nasrullayev Vatanparvarlik fenomeni ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida	105

FILOLOGIYA FANLARI

F.U.Jumayeva Tushuncha va ma'no.....	108
O.X.Fayzullayeva She'riy turkumni shakllantiruvchi birliklar	113
J.Jo'rayev "Tuhfat Somiy"da Navoiy an'analari	117
X.Xolmurodov Alisher Navoiy "Xazoyin ul-ma'oniyy" kulliyotida obraz-timsollar muvoziyligi.....	123
Z.A.Pulatova Factors of the development of writing skill on ESP students	126
O.R.Anarbayev Inglizcha gazeta matnlarini tarjima qilish	130
Sh.A.Jo'rayev Erkin Vohidov publitsistikasida badiiy ijod va ijodkor shaxsiyatiga munosabat masalalari.....	134
H.B.Achilidzeva Разнообразие и многозначность демографической лексики (Состав населения).....	136
M.G'.Urazaliyeva Maya Anjelu hikoyalarining badiiy o'ziga xosligi.....	140
M.M.Ankabayeva Bahouddin Naqshband tasavvufiy g'oyalari ildizlarining Xojamnazar Huvaydo merosi bilan hamohangligi	144

TABIIY VA ANIQ FANLAR

X.E.Tangirov Ta'lim tizimida mobil ilovalardan foydalanishning o'ziga xos jihatlari.....	148
A.Aliшев., Ж.Улмасов Краевая задача для системы нелинейных дифференциальных уравнений с малым параметром	153
M.I.Ibodulloyeva Kimyo fanlarini o'qitishda ilmiy tadqiqot ishlaridan foydalanish	156
G'.O'.Qodirov., B.Abdurahitov Biologiya fan olimpiadasi topshiriqlarini tahlil qilish va baholash metodikasi.....	158
D.B.Botirov., U.E.Mamatqulova., M.T.Shodmonqulov Dasturlash tillari fanini o'qitishda uzviylikni ta'minlashning ba'zi bir muammolari	166
B.B.Abdug'aniyev To'ldirilgan reallik texnologiyalari va uning zamonaviy o'quv jarayonidagi o'rni.....	169

YOSH TADQIQOTCHILAR

T.A.Julboev Methodology of chemical experiments modeling through computer program.....	174
M.Q.Yo'ldoshev Robototexnika – ta'lim sifatini oshirishning innovatsion texnologiyasi sifatida	178
S.Sh.Urinova Musiqi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning ahamiyati.....	182
J.A.Xotamov., O.T.Ibragimova Radioastronomiya fani uchun "radioteleskopni o'rganish" virtual laboratoriya ishini joriy etish.....	185
Sh.A.Botirov Talabalarga kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari.....	188
J.Y.Xolmatov Mulohazalar algebrasini o'rganishda microsoft excel dasturi funksiyalaridan foydalanish.....	192
B.N.Aliqulov O'qituvchilarda kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvni rivojlantirish masalalari	196
O.N.Tagayev Iqtisodiyot yo'nalishi talabalarining kasbiy kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish	201
A.A.Bo'taev Uzluksiz ta'lim tizimida shaxs qiziqishini shakllantirishning pedagogik va psixologik omillari.....	204
M.A.Fayzullaeva Investigating positive and negative impacts of independent education through digital technologies.....	208
Z.M.Abduraximova Harakatli o'yinlar vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilariga umuminsoniy qadriyatlarini xorijiy pedagogik tajribalar asosida singdirish.....	211
A.M.Umurzaqov Yangi O'zbekiston yoshlarini tarbiyalashda qadriyat va e'tiqod tushunchalarining ahamiyati.....	216
J.Idiboyev Yangi O'zbekiston sharoitida konstitutsiyaviy-huquqiy islohotlarning takomillashuvi	221
J.Isaxonov Yoshlar ijtimoiy manfaatlarini ta'minlash milliy yuksalish mezonlari.....	224
M.Y.Sultonov Islomiy qadriyatlar shaxs ma'naviy ehtiyoji sifatida	226
N.R.Umarova Abdulla Oripov – ruhiyat tadqiqotchisi	229
N.Xolikova Tarixiy va zamonaviy ayollar tasvirida shoir estetik ideali (Cho'lpon va Hamza she'riyati misolida).....	231

INGLIZCHA GAZETA MATNLARINI TARJIMA QILISH

Orzubek Raxmanovich Anarbayev - katta o'qituvchi, Alfraganus university

Anotatsiya: Ushbu maqolada inglizcha gazeta matnlarini tarjima qilishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar, ularning yechimi va ingliz gazeta matnlarining o'ziga xos xususiyatlari atroflicha tahlil qilingan. Bundan tashqari muvaffaqiyatli tarjimaga erishish uchun tarjimondan talab qilinadigan jihatlar ko'rsatib berilgan. Shuningdek inglizcha maqolalarning sarlavhalarini tarjima qilishda alohida e'tibor talab qilinadigan tomonlari haqida ko'rstamalar ham berib o'tilgan.

Аннотация: В данной статье подробно анализируются проблемы, которые могут возникнуть при переводе англоязычных газетных текстов, пути их решения, а также особенности англоязычных газетных текстов. Кроме того, указаны аспекты, требуемые от переводчика для достижения успешного перевода. Также были даны указания об аспектах, требующих особого внимания при переводе названий англоязычных статей.

Abstract: In this article, the problems that may arise in the translation of English newspaper texts, their solutions, and the specific features of English newspaper texts are analyzed in detail. In addition, the aspects required from the translator to achieve a successful translation are indicated. Also, instructions were given about the aspects that require special attention when translating the titles of English articles.

Kalit so'zlar: publisistik uslub, denotativ funksiya, ekvivalent, transliteratsiya, transcript, qisqartma, parafrazalar, konsentrik, Elliptik konstruktsiya.

Ключевые слова: публицистический стиль, денотативная функция, эквивалент, транслитерация, транскрипция, аббревиатура, парафраз, концентрическая, эллиптическая конструкция.

Keywords: journalistic style, denotative function, equivalent, transliteration, transcript, abbreviation, paraphrase, concentric, elliptical construction.

Publisistik uslub tarjimaga ta'sir qiluvchi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ushbu uslubning asosiy vazifalari ma'lumotni uzatish va o'quvchiga ta'sir qilishdir. Tarjimonning vazifasi esa asl til bilan bir xil uslubga bardosh berishdir. A.S.Mikoyan ta'kidlaganidek, "Har qanday ommaviy axborot vositalarining yetarli darajada tarjimasi boshqa til yordamida nafaqat matnning haqiqiy va sof ma'lumotli mazmunini, balki uning kommunikativ/funksional yo'nalishini ham to'g'ri yetkazishni anglatadi"¹. Boshqacha qilib aytganda, nafaqat semantik ekvivalentlikni, balki gazeta maqolalari matnlarini tarjima qilishning kommunikativ-funksional ekvivalentligini saqlab qolish kerak².

Ingliz tilidagi gazeta matnlari bilan ishlashda tarjimon ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Ingliz gazetasi atamalardan foydalanish, parafrazalar, jargon va okkazionalizmlar yordamida emotsional rang berish, sarlavhalarining o'ziga xos xususiyati, ma'lumotlarning so'zlashuv-tanish tabiati, manzillar va sarlavhalarining

rasmiyatchiligi va leksik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Gazetalar axborotni shunday taqdim etadiki, unda mavjud bo'lgan xabarni keng jamoatchilik tushunadi. Asosan, turli faoliyat sohalariga oid faktlar va hodisalar yoritiladi. Bu uslubda siyosat va huquq, iqtisod, tibbiyot, muhandislik va boshqalar terminologiyasi, o'ziga xos ismlar, geografik nomlar, idiomalar va boshqa leksik birliklar mavjud. Ushbu uslubning yetakchi vazifasi denotativ funksiyadir, ya'ni faktlar haqida xabar berish. Sifatli gazetalarda ma'lumotlarning aksariyati siyosat bilan bog'liq, shuning uchun gazeta matnlari siyosiy nuqtayi nazardan ko'p. Deyarli har biriga ekvivalentini topishi mumkin, ammo ma'nosini faqat kontekstda tushunish mumkin bo'lgan so'zlar ham mavjud. Tarjimonlar bunday omonimlarga ehtiyot bo'lishlari kerak. Masalan, "state" siyosiy atamasini ham "shtat", ham "davlat" deb tarjima qilish mumkin:

1. "They discussed the key state and federal franchise regulations and also explained how they would affect franchise

¹ Mikoyan, <http://evartist.narod.ru/text12/12.htm>

² Latyshev L.K. The problem of equivalence in translation: autoref. dis. dr. Philol. Nauk / L.K. Latyshev. - M, 1983, 90-bet

operations”.

“Ular shtat va federal qonunlarning asosiy qoidalarini ko‘rib chiqdilar, shuningdek, bu franchayzing operatsiyalariga qanday ta‘sir qilishini tushuntirdilar”.

2. “The average annual growth of total budget revenue of the state in 2014-2015 is projected at the level of 11.8 percent, while average annual growth of expenditures – at 9.5 percent”.

“2014-2015-yillarda davlat byudjeti umumiy daromadlarining o‘rtacha yillik o‘sishi 11,8 foiz, xarajatlarning o‘rtacha yillik o‘sishi esa 9,5 foizni tashkil etadi” (“The Times”, 12.01.2015).

Birinchi jumlada “state” atamasi “federal” ta‘rifi bilan ishlatiladi va shtatga ishora qiladi. Ikkinchi jumlada “state” kontekstga asoslangan holda davlat deb tarjima qilinadi. Yoki “congressman” so‘zi ikki ma’noga ega bo‘lib, ulardan biri “AQSh Kongressi a‘zosi” va “Vakillar palatasi a‘zosi” deb tarjima qilinadi. Masalan:

“The bodies of a congressman from the ruling party and his driver were found yesterday in a burnt-out car, hours after they were kidnapped by armed men”.

“Hukmron partiyadan bo‘lgan Kongress a‘zosi va uning haydovchisining jasadlari qurolli shaxslar tomonidan o‘g‘irlab ketilganidan bir necha soat o‘tib, yonib ketgan mashina ichidan topildi” (“The Times”, 25.09.2014). Bu atama “representative”, ya‘ni “vakil” so‘zi bilan almashtirilishi mumkin.

“Nizom” so‘zini ingliz tilida bir nechta ekvivalentlarni topish mumkin, masalan, “charter”, “constitution”, “rules”, “statutes” yoki “regulations”. Eng keng tarqalgan atamalar qisqartirilgan holda ishlatiladi. Masalan, amerikalik o‘quvchi uchun katta harf bilan yozilgan “House” “The House of Representatives” (vakillar palatasi)ning qisqartirilgan shakli ekanligi aniq:

“We will wake up to the results from America’s midterm elections, as seats in the House and in the Senate go up for grabs”.

“Biz Amerikadagi oraliq saylovlar natijalaridan vakillar palatasi va Senatda kim o‘rin olganini bilib olamiz” (The Times, 29.10.2014).

Tarjimada turli ma’noga ega bo‘lgan yana bir atama “idealism” so‘zidir. Bu falsafadagi dunyoqarashmi yoki ideallashtirilgan narsami, faqat kontekstda tushunish mumkin. Misol uchun:

1. “Politics is always about the destruction of individuals ideals by the political machine,

the universal clash between idealism and pragmatism”.

“Siyosat har doim siyosiy mashina tomonidan shaxslarning ideallarini yo‘q qilish, idealizm va pragmatizm o‘rtasidagi universal to‘qnashuv haqidadir”.

2. “The idea is simple, but unhappily it has been a long time reaching us, being hindered by idealism and sentimentality”.

“Oddiy fikr, lekin, afsuski, juda uzoq davom etmadi, g‘ayrat va xayolparastlik bilan qoplanadi” (Times, 26.01.2015).

Yuqorida aytib o‘tganimizdek, gazeta-publitsistik uslubda tuman va muassasa nomlari keng qo‘llaniladi. Ingliz o‘quvchisi uchun Piccadilly Circus - maydon, Park Lane - ko‘cha va Columbia Pictures - kinostudiya ekanligi kontekstsiz aniq. Ushbu nomlarni tarjima qilishda transliteratsiya texnikasidan foydalanilgan holda, ammo shu bilan birga tarjimon nima ekanligini aniqlab berishi kerak, chunki bu nomlar o‘zbek o‘quvchisi uchun tushunarsiz bo‘ladi.

Nafaqat atamalar, balki nomlar va unvonlar ham qisqartiriladi. Ko‘pincha, maqolaning o‘zida bu so‘zlarning transkriptlari mavjud bo‘ladi. Tarjimon, agar bunday qisqartmani saqlay olsa, uni saqlab qoladi va keyin ma’nolarini ham tushuntiradi.

Ammo ba‘zida o‘quvchilar bu qisqartmalarga shunchalik o‘rganib qolganki, hech qanday tushuntirish kerak bo‘lmaydi. Masalan, geografik obyektlarning nomlari Mo. - Missouri (Missuri), NJ. - New Jersey (Nyu-Jersi), FL. - Florida (Florida), S.P. - South Pacific (Janubiy Tinch okeani) va boshqalar; tashkilotlarning nomlari “NASA” - NASA (Aeronavtika va tadqiqot milliy agentligi), “UN” - BMT (Birlashgan Millatlar Tashkiloti), “WHO” - JSST (Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti) va boshqalar.

Shuningdek, ingliz gazetalarida siyosatchilar, prezidentlarning ismlari va hatto taxalluslari uchun qisqartmalar mavjud. Masalan, AQSh prezidenti Teodor Ruzveltni “Teddy”, Karterni “peanut president” (yeryong‘oq prezidenti), Niksonni esa “Tricky Dicky” deb atashgan. Ingliz va amerikalik o‘quvchilar gazetalarining bunday erkinligiga o‘rganib qolgan. Ammo tarjima paytida uni saqlashga harakat qilsangiz, bu o‘zbek o‘quvchisiga boshqacha ta‘sir qiladi. Bunday holda, tarjimon ismlarni qisqartirmagani ma‘qul va agar u taxalluslarni tarjima qilsa, sharh qo‘shishi kerak bo‘ladi.

Gazeta-publitsistik uslubning navbatdagi xususiyati lug‘atning uslubiy xilma-xilligidir.

Adabiy lug'at bilan birga so'zlashuv so'zlaridan tez-tez foydalaniladi. Masalan:

"You're another species, created and enslaved by Congress to give them an advantage over the rest of humanity".

"Siz Kongress tomonidan insoniyatning qolgan qismidan ustunlikni ta'minlash uchun yaratilgan va qul qilingan mutlaqo boshqa tursiz". (Guardian, 22.02.2015).

2015-yilning 10-may kuni ingliz gazetasi The Timesda prezident Putinning Amerikani tanqid qilgani haqida shunday maqola bor edi:

"Overseeing the largest military parade since the collapse of the Soviet Union, Vladimir Putin yesterday took a swipe at America, accusing the Kremlin's Second World War ally turned Cold War rival of undermining international co-operation".

"Kecha Sovet Ittifoqi qulaganidan beri eng katta harbiy parad paytida Vladimir Putin Amerikani tanqid qildi. U Kremlning ittifoqchisini ikkinchi jahon urushida sovuq urush boshlanishida xalqaro hamkorlikka putur yetkazganlikda aybladi" (Times, 10.05.2015).

Ushbu jiddiy kontekstda so'zlashuv lug'ati bo'lgan "take a swipe at" iborasi ishlatilgan.

Shuningdek, ingliz gazetasi matnlarni yanada ifodali qilish uchun parafrazalar va jargonlardan foydalanadi. Tarjimon ularni turli yo'llar bilan yetkazadi, lekin ba'zan tarjima jarayonida ekspressivlik neytrallashtiriladi. Misol uchun:

"In another "Let's get cracking" report, the USA offered yesterday next Monday as the first day of the conference on climate change". (Times, 01.08.2014)

"Kecha Amerika Qo'shma Shtatlari yig'ilishga tayyorgarlikni boshlashni taklif qiladigan yangi hisobotda iqlim o'zgarishi bo'yicha konferensiyaning boshlanish sanasi sifatida kelasi dushanbani taklif qildi".

Ammo tarjimon shuni yodda tutishi kerakki, iboraning ma'nosini neytrallashtirish suiiste'mol qilinmasligi kerak. "Let's get cracking" ma'nosini to'liq anglatmaydigan quyidagi jumla orqaga qaytishga misol bo'la oladi. Bunday holda, bu usul o'rinli:

"In another "Let's get cracking" Note, the state today proposed next Saturday as the starting date for talks in Washington to prepare a Summit conference". (Guardian, 05.03.2014)

"Yangi notada sammit konferensiyasiga zudlik bilan tayyorgarlik ko'rishni davom ettirish taklifi bilan bugun shtat kelasi shanbani Vashingtondagi muzokaralar boshlanishi

sanasi deb atadi".

Ingliz gazetasi ma'lumotlarning konsentrik taqdimoti bilan ajralib turadi, bu esa o'quvchiga navigatsiya qilish va kerakli ma'lumotlarni topishni osonlashtiradi. Avvalo, sarlavha o'quvchiga yordam beradi. Shuning uchun, sarlavha tarjimasini matnni muloqot qilish maqsadini uzatishni o'z ichiga oladi. Masalan:

"China's tough new military stance fuels fears of clash with America" (Times, 27.04.2015).

"Xitoyning kuchli yangi harbiy pozitsiyasi Amerika bilan to'qnashuv qo'rquvini kuchaytiradi".

Ingliz tilining o'zi o'zbek tilidan ko'ra ixcham va qisqadir. Shu sababli, ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilinganda, jumlar uzunroq va hajmli bo'lib qoladi:

"Experts at Newcastle University want chefs whose recipes don't conform with W.H.O. guidelines to be banned from television". (Times, 01.06.2014)

"Nyukasl universiteti mutaxassislari retseptlari Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining asosiy ko'rsatmalariga to'g'ri kelmaydigan oshpazlarni televideniya dan taqiqlashni talab qilmoqdalar".

Bu hodisa sarlavhalar tarjimasida ham kuzatiladi. Masalan:

"Russia is hoarding gold; you should worry" (The Washington Times, 30.04.2015).

"Rossiya oltin jamg'armoqda - AQSh xavotirlanishi kerak".

Shu o'rinda muallif "you" deganda kimni nazarda tutganiga oydinlik kiritilsa, to'g'riroq bo'ladi. Maqolani o'qib chiqqach, gap AQSh haqida ketayotgani ayon bo'ladi. Tarjimon sarlavhani faqat butun maqola tarjima qilingandan keyingina tarjima qilish kerakligini hisobga olishi kerak³.

Gazeta-jurnalistik uslubning turli janrlari bitta o'ziga xos xususiyatga ega – ular hissiy rangga ega. Tarjimonning vazifasi uni tarjima tilida saqlab qolishdir. Hissiy rang berish ingliz tilidagi epitet va ta'riflar yordamida yaratilishi mumkin.

Tarjimon ushbu ta'rifning ekvivalenti maqsadli tildagi otga mos keladimi yoki yo'qligini hal qilishi kerak. Biroq, tarjima qilishda turli xil grammatik o'zgarishlarni qo'llash orqali hissiy rangni saqlab qolish mumkin⁴.

O'zbek tilida "baland qo'llab-quvvatlash" deb tarjima qilib bo'lmaydi. Shuning uchun "resounding"ni qo'llab-quvvatlash" nomi bilan

3 Абрамичева Е.Н. Особенности и трудности перевода газетных заголовков (на материале англоязычных газет) / Е.Н.Абрамичева, Е.В.Фомина // Вісник СевНТУ. Вип. 102.

Філологія : зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010., р. 55

4 Комиссаров В.Н Теория и практика перевода / В.Н.Комиссаров. – М.: Просвещение 1990, 73-бет

birgalikda bir xil ekspresivlik darajasiga ega bo'lgan ta'rif bilan tarjima qilish kerak.

Tarjimon uchun ingliz tilidagi gazeta sarlavhalari alohida muammo hisoblanadi. Agar ilmiy va texnik maqolalarning sarlavhalari maqola mazmunining asosiy yo'nalishi haqida tushuncha beradigan bo'lsa va matnni tushunishning kaliti bo'lsa, unda gazeta sarlavhalari bilan bunday bo'lmaydi. Sarlavhani to'g'ri tushunish va tarjima qilish uchun, avvalo, matn mazmuni bilan tanishib chiqishingiz kerak bo'ladi.

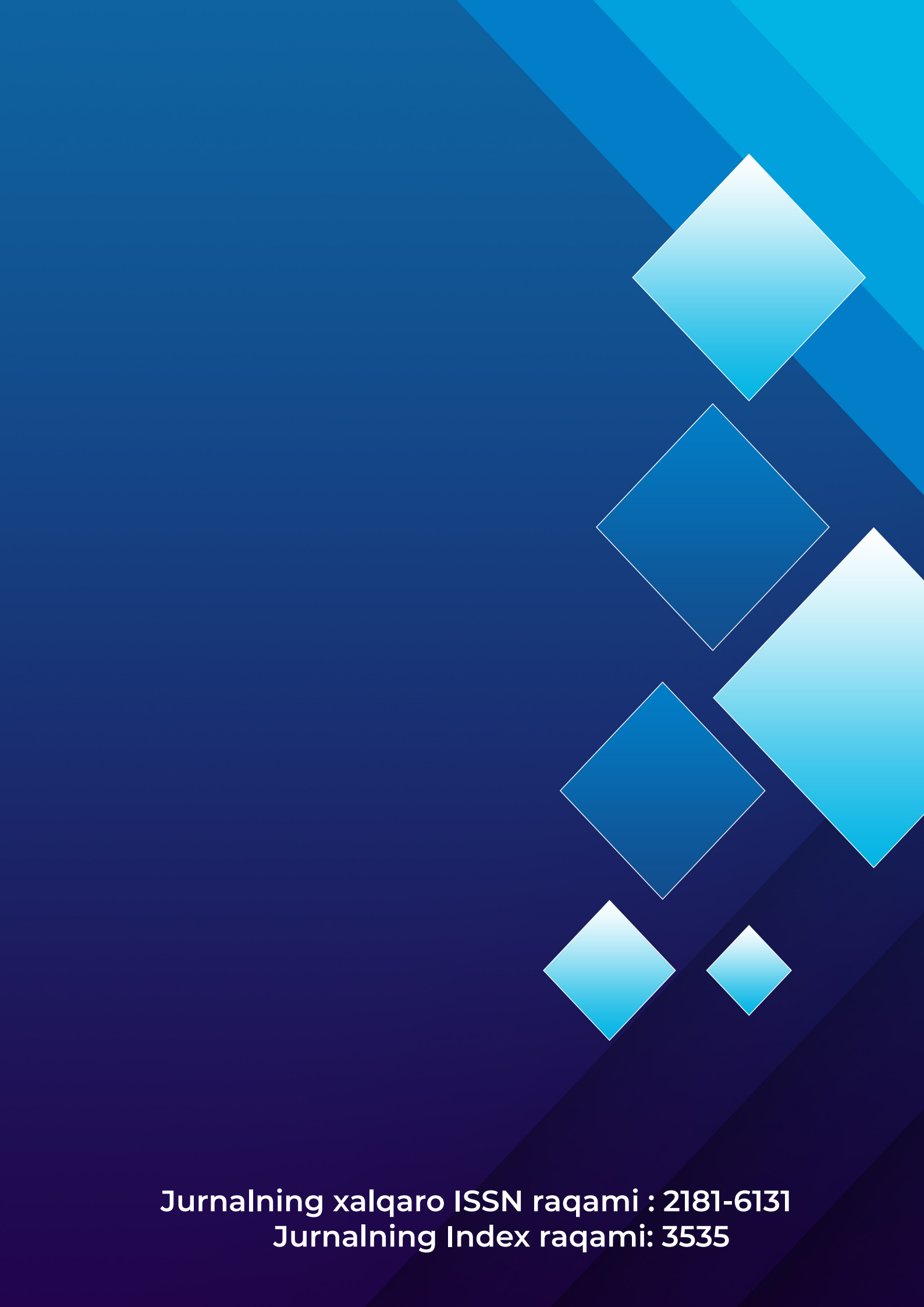
Elliptik konstruktsiyalarning oddiy qo'llanilishi ingliz tilidagi sarlavhalarga haddan tashqari dinamizm va ixchamlikni beradi.

Yana bir qiyinchilik – maqolaning sarlavhasida qisqartmalar mavjudligi. Yuqorida aytib o'tilganidek, qisqartmalar ingliz tilidagi sarlavhalarda keng qo'llaniladi, ko'pincha ular harf qisqartmalari bo'lib, ko'pincha bunday qisqartmaning ma'nosini faqat maqolaning o'zidan tushunish mumkin. Ba'zan shunday bo'ladiki, sarlavha o'zining ma'lumot funksiyasini bajarmaydi, maqola yoki eslatmaning mazmuni haqida deyarli xabar bermaydi, chunki sarlavhaga jozibali, qiziqarli xarakter berish istagi bor bo'ladi. Masalan: "Boy Travels Like This, Poles Apart". Bunday hollarda, tarjima qilishda, sarlavhani kengaytirish uchun maqoladagi qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanish kerak.

Ingliz gazetasi matni, ta'kidlanganidek, o'zining qisqaligi bilan mashhur bo'lib, sarlavhalarda qo'llanilgan so'zlar shiorlarga o'xshab ketadi va uzuq-uzuq maromga asoslangan. O'zbek tilidagi tarjima qisqalikni

saqlagan holda, butun o'zbek gazetasi uslubiga xos bo'lganidek, silliq va ritmik bo'lishi kerak. Tarjimon sarlavhani tarjima qilganda, qaysi biri eng yaxshisi haqida o'ylab ko'p vaqt sarflashi mumkin. Va keyin u maqola nima haqida ekanligini aniq tushunganida matnni o'zgartirishi mumkin. Og'zaki tarjimon darhol tarjimaning o'z versiyasini berishi kerak va keyin u muvaffaqiyatsiz bo'lsa ham uni o'zgartira olmaydi. Gazeta maqolasini umumlashtirganda, og'zaki tarjimonning vazifasi yanada murakkablashadi, chunki u ushbu material qaysi mavzuga tegishli ekanligini sarlavhalardan aniqlashi kerak. Gazeta sarlavhalarini tarjima qilish har doim to'g'ri tushunishni va yanada mosroq tarjima variantini topishni talab qiladi, bu juda qiyin gazeta matnlari bilan ishlashda ma'lum mahoratga ega bo'lishni talab qiladi.

Shunday qilib, gazeta matnlari tarjimasining ba'zi xarakterli xususiyatlari sanab o'tildi. Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, sarlavhalar, jargonlar, stilistik vositalar va nutq shakllari, hissiy rangdagi nutqlar tarjimasini doimo qiyinchiliklarga olib keladi. Terminlarni tarjima qilish qiyinchilik tug'dirmasligi mumkin, chunki ularning deyarli barchasi tilda ekvivalentiga ega. Gazeta maqolalari mualliflari tarjima qilish qiyin bo'lgan so'z o'yinidan ham foydalanadilar. Agar tarjimon gazeta matnlarining barcha shu o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olsa, unga bu uslubdagi matnlar bilan ishlash osonroq bo'ladi va natijada u adekvat tarjimaga erisha oladi.

Jurnalning xalqaro ISSN raqami : 2181-6131
Jurnalning Index raqami: 3535